

УДК 664.48:338.439.63

Н.В. ПРИТУЛЬСЬКА, Д.П. АНТЮШКО, Ю.М. МОТУЗКА

Київський національний торговельно-економічний університет

**ОРГАНІЧНІ ХАРЧОВІ ПРОДУКТИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ВИРОБНИЦТВА І СПОЖИВАННЯ**

N. PRYTULSKA, D. ANTIUSHKO, I. MOTUZKA

Kyiv national university of trade and economics

**ORGANIC FOOD PRODUCTS: REALITIES AND PROSPECTS OF
PRODUCTION AND CONSUMPTION**

<https://doi.org/10.36910/6775-2310-5283-2022-15-12>

***Метою** статті є дослідження стану та тенденцій виробництва й споживання органічних харчових продуктів у світі та Україні, аналіз перспектив орієнтації вітчизняного агробізнесу у даній сфері на міжнародні ринки збуту.*

***Методика.** В якості методологічної бази при підготовці статті було використано статистичні дані та відомості, зокрема бази Euromonitor International, Державної служби статистики України, Міністерства економіки України, Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM), Федерації органічного руху України та інші джерела інформації. Було застосовано загальнонаукові та спеціальні методи пошуку інформації, її аналізу та синтезу, порівняння, виокремлення, узагальнення, результуючої систематизації матеріалу.*

***Результати.** Вживання органічної продукції населенням на глобальному рівні свідчить, що упродовж 2019-2021 р. частка даних товарів становила близько 1% від загального обсягу продовольства, зокрема особливо активно зростала в ЄС та США, що пов'язується з орієнтованістю на здорове харчування, сприяння екологічній збалансованості, збереження біорізноманіття. Органічний аграрний бізнес у наш час ведеться у 187 країнах світу, до вирощування даних продуктів залучені більше ніж 72,3 млн га площ і 3,1 млн. фермерів.*

Україна характеризується значним асортиментом органічної продукції і потенціалом її виробництва та обігу, де працюють близько 600 операторів ринку, серед яких більше 400 є сільськогосподарськими виробниками. Обсяг використуваних площ складає більше 460 тис. га й становить майже 1,16% загальносвітових. За підсумками 2021 р. обсяг українського споживчого ринку органічних продуктів склав близько 40,1 млн дол. США, а частка виробів національного виробництва становила близько 68%. Основними органічними продуктами, що виробляються в державі, є молоко, вершкове масло м'ясо, фрукти та овочі, м'ясні, молочні, круп'яні, зернові, борошняні, хлібобулочні,

макаронні вироби, мед, олія, цукор, чай, кава та вироби з них. Більшість великих виробників направлені на експорт своєї продукції на світові, зокрема європейський, ринки.

Практична значимість. Результати дослідження можуть бути застосовані конsumerськими організаціями, вітчизняними приватними підприємствами, що працюють у сфері органічної продукції, державних органів, які визначають політику та забезпечують функціонування галузі.

Ключові слова: органічні харчові продукти, виробництво, споживання, торгівля, експорт.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Загальновизнаною на глобальному рівні необхідністю у наш час є забезпечення сталого розвитку, для реалізації якого більше ніж 150 світовими лідерами на рівні Організації об'єднаних націй було прийнято Порядок денний у даній сфері на період до 2030 року [1]. Даний міжнародний документ [1], який є універсальним закликом до дій щодо подолання бідності, захисту навколишнього природного середовища та покращення життя кожного, передбачає спільну роботу з метою досягнення 17 основних взаємопов'язаних цілей. Належним чином обґрунтовано та досліджено, що ключову роль у їх реалізації має забезпечення сталого та здорового харчування населення та належних умов для ведення сільського господарства [2]. Спеціалістами досліджено [1–4], що пріоритетним напрямком реалізації заходів у даній сфері є виробництво органічної продукції. Варто зауважити, що виробництво та споживання даних продуктів дає змоги досягти 8 зі встановлених ООН цілей, зокрема чиста вода, боротьба зі змінами клімату, життя під водою та на землі, «нульовий голод», належний стан здоров'я та самопочуття, гідні умови праці, відповідальне споживання та виробництво, у тому числі й за рахунок зниження негативного впливу ведення сільського господарства у традиційній формі. Зважаючи на це та інші переваги щодо корисності від недопустимості застосування штучних стимуляторів росту та додаткових операцій виробництва (рафінування, мінералізації, додавання ароматизаторів, барвників, консервантів тощо), органічна продукція набуває популярності серед споживачів.

Важливо зазначити, що Україна є одним із провідних постачальників органічних харчових продуктів на міжнародному ринку. Це, у свою чергу, підтверджується фактом, що за обсягами експорту даних продуктів наша держава у 2019 році зайняла II місце у світі та I у Європі [5]. Доречно

відмітити, що загальна площа сільськогосподарських угідь, на яких може вироблятися органічна продукція рослинного призначення, в державі становить близько 1 % від усіх територій, призначених для рослинництва [5]. Крім того, початок впровадження власної системи сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції, що регламентується Постановою Кабінету Міністрів України №1032 від 21.10.2020 р. [6], сприяє додатковій інтенсифікації органічного бізнесу в нашій державі.

Розвиток вітчизняного органічного виробництва сприятиме не лише насиченню внутрішнього українського ринку даною продукцією, а й забезпечить створення нових робочих місць, одержання фінансового прибутку від зовнішньоекономічних експортних операцій, сприятиме збереженню чистого навколишнього середовища. Виходячи з наведеного матеріалу, аналіз ринку органічної продукції, основних тенденцій його розвитку, перспектив вітчизняних продуктів даної асортиментної групи на міжнародному та українському ринку є актуальним/

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання дослідження стану ринку на світовому та українському ринку, визначення їх основних тенденцій аналізувалися у роботах вітчизняних і закордонних вчених О. Базалюка, О. Захарчук, А. Овчаренко [7], О. Яценко [7, 8], І. Кирилюк, Є. Кирилюк [9], A. Baydas, F. Yalman, M. Bayat [10], J. Golijan, B. Dimitrijević [11].

Цілі статті. Метою роботи є дослідження стану та тенденцій виробництва й споживання органічної харчової продукції у світі та Україні, аналіз перспектив орієнтації вітчизняного агробізнесу у даній сфері на міжнародні ринки збуту.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є органічні харчові продукти.

Методи дослідження. При підготовці статті було застосовано загальнонаукові та спеціальні методи пошуку інформації, її аналізу та синтезу, порівняння, виокремлення, узагальнення й результуючої систематизації дослідженого матеріалу.

Виклад матеріалу досліджень з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Відповідно до норм вітчизняного законодавства [12] органічною вважається сільськогосподарська продукція, отримана у результаті виробництва без використання штучних хімічних добрив, регуляторів росту, добавок, ГМО, інших шкідливих речовин, використання

промислових прийомів кулінарної обробки, що знижують поживні властивості. Підтвердженням даних вимог до якості продуктів є проходження спеціально передбаченої на процедури сертифікації. Основними перевагами таких товарів є їх виробництво природнім шляхом, більший вміст натуральних поживних речовин, зокрема необхідних для профілактики захворювань антиоксидантів і, як результат, вищий рівень засвоєння, краще збереження навколишнього середовища за рахунок нижчого забруднення хімічними стимуляторами росту та шкідливими викидами.

Необхідно зауважити, що одним із основних факторів, які дещо стримують зростання ринку органічних харчових виробів, є доволі нижчий термін їх зберігання порівняно зі звично поширеними, вищі фінансові витрати на пакування, логістику, доставку до споживачів [12]. Це пояснюється тим, що органічна продукція має вищий рівень мікроорганізмів, які є причиною процесів псування, через відсутність консервантів і інших хімічних речовин.

Аналіз даних про вживання органічної продукції населенням на глобальному рівні свідчить, що упродовж 2019-2021 рр. частка даних товарів становила близько 1% від загального обсягу продовольства, зокрема особливо активно зростала в ЄС та США, що пов'язується з орієнтованістю на здорове харчування, сприяння екологічній збалансованості, збереження біорізноманіття [13–15].

Органічний аграрний бізнес у наш час ведеться у 187 країнах світу, до вирощування даних сільськогосподарських продуктів залучені більше ніж 72,3 млн га площ і 3,1 млн. фермерів [13, 16, 17]. Згідно з даними міжнародних аналітичних агентств [16, 17] у 2021 році обсяг сегменту органічних продуктів склав 221,37 млрд. дол. США та підвищився майже на 9,7% відносно аналогічного показника в 2020 року, що складав 201,77 млрд дол. США. Таке зростання обумовлено як загальними біоекологічними факторами, так і відновленням діяльності компаній, що працюють у даній сфері, після загальносвітової пандемії, спричиненої поширенням вірусу COVID-19, більш дбайливим станом людей про стан здоров'я, їх соціальним дистанціюванням і віддаленою роботою. У зв'язку з цим, доцільно відзначити, що багато споживачів як на міжнародному, так і на національному рівні, значним чином орієнтовані на вживання свіжих органічних фруктів, ягід і овочів, які вони значним замовляють через

спеціалізовані магазини і одержують шляхом швидкої доставки [16]. З урахуванням зазначених факторів багатьма спеціалістами прогнозується також, що в 2025 році ємність ринку органічних продуктів досягне 380,84 млрд дол. США при середньому щорічному рівні приросту 14,5% [16, 17].

Важливо відзначити, що в Україні цілеспрямоване органічне виробництво почало розвиватися наприкінці 90-х років, а у наш час країна є активним учасником міжнародного ринку органічних продуктів [18]. Результати проведеного аналітичного дослідження свідчать, що наша держава характеризується значним асортиментом даної продукції і потенціалом для її вирощування. Так, у наш час обсяг використовуваних сільськогосподарських площ складає більше 460 тис. гай становить майже 1,16% загальносвітових [5, 19]. До даної сфери ведення агробізнесу в Україні залучено близько 600 операторів ринку, серед яких більше 400 є сільськогосподарськими виробниками [5, 20] доречно констатувати про наявність сталої тенденції до підвищення кількості «органічних» господарств у нашій державі, що підтверджується зростанням їх кількості з 31 у 2002 р. до 622 у 2021 [18, 21].

За географічним розташування більшість вітчизняних органічних підприємств функціонують переважно в центральному, південному та західному регіонах – у Київській, Вінницькій, Житомирській, Полтавській, Одеській, Херсонській, Львівській і Закарпатській областях. Досліджувані українські аграрні організації характеризуються різними масштабами посівних площ і можуть становити як кілька, що також доволі поширено в країнах західної Європи, так і декілька тисяч гектарів. Більшість сільськогосподарських господарств даної сфери, що характеризуються невеликими та середніми посівними площами, спеціалізуються переважно на вирощуванні овочів, фруктів і ягід [5, 18]. Національними лідерами з виробництва досліджуваної продукції є ТОВ «Органік Мілк» і «Старий Порицьк» (молочні вироби), «ЕтноПродукт» (м'ясні, зернові, молочні продукти), «Органік оригінал» (бакалія), «Галекс-Агро» (зернові, орієнтоване для експорту) [20, 22].

За підсумками 2021 р. обсяг українського споживчого ринку органічних продуктів склав близько 40,1 млн. дол. США, при чому частка виробів національного виробництва становила у межах 68%, а їхня вартість орієнтовно 27,3 млн дол. США [5, 17]. Переважними різновидами даної

категорії товарів, що виробляються в нашій державі, є молоко, вершкове масло м'ясо, фрукти та овочі, м'ясні, молочні, круп'яні, зернові, борошняні, хлібобулочні, макаронні вироби, мед, олія, цукор, чай, кава та інші товари і страви з них [18, 19]. Така продукція реалізується переважно через спеціальні відділи великих супермаркетів, спеціалізовані заклади ресторанного бізнесу [18–20].

Доцільно констатувати, що у зв'язку з доволі нижчим рівнем споживання органічних виробів населенням на національному рівні порівняно з ЄС і США, високою орієнтованістю вітчизняних організацій даної сфери на одержання валютного доходу та напрацюванням необхідної державної нормативно-правової бази більшість великих виробників направлені на експорт своєї продукції на закордонні ринки [17]. Підтвердженням цього є факт, що Україна є одним із світових лідерів за експортом органічної продукції, зокрема за обсягами експортованої продукції була 2-ю в 2019 р., 4-ю в 2018 та 2020 р. [18, 23]. Так, у 2020 р. на міжнародний ринок було експортовано близько 332 тис. т органічної продукції на загальну вартість 204 млн. дол. США, зокрема до країн ЄС 217 тис. т на 116,7 млн дол. США [22]. Доречно зазначити, що вітчизняна продукція була експортована більше ніж до 40 держав світу, а основними імпортерами українських органічних продуктів у 2020 р. були Нідерланди (97,4 тис. т на 29,5 млн дол. США), США (67,0 тис. т на 48,5 млн. дол. США), Німеччина (41,6 тис. т на 27,0 млн. дол. США), Литва (21,5 тис. т на 5,8 млн. дол. США), Австрія (18,6 тис. т на 15,8 млн. дол. США) [23]. Загалом було експортовано близько 80 різновидів органічних товарів, основними серед яких були кукурудза, пшениця, мед, яйця, фрукти, овочі [5, 23].

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі проаналізованого матеріалу встановлено, що органічні харчові продукти набувають широкої популярності на світовому та вітчизняному ринку. Виробництво та споживання цієї продукції характеризуються досить значними обсягами та зростанням на міжнародному й національному рівні.

У зв'язку з поширенням вірусу COVID-19, підвищенням рівня турботи про стан здоров'я, соціальним дистанціюванням і віддаленою роботою рівень споживання органічних продуктів дещо підвищився, а широко поширеним трендом стає дистанційна форма їх замовлення з використанням послуг служб швидкої доставки.

Встановлено, що у результаті нижчого попиту вітчизняного населення на органічні продукти порівняно з громадянами ЄС і США багато українських виробників даної продукції орієнтовані на закордонні ринки збуту, чим досить значною мірою забезпечують валютні фінансові надходження.

Перспективою подальших досліджень є визначення особливостей нормативних вимог, зокрема їх показників безпечності та якості, і механізму їх встановлення та підтвердження, що висувуються до органічних харчових продуктів при експорті до різних держав світу.

Список використаних джерел

1. The Sustainable Development Agenda. URL : <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>
2. Sustainable food systems Concept and framework. URL : <https://www.fao.org/3/ca2079en/CA2079EN.pdf>
3. Kretschmer S., Kahl J. Sustainable Development Goal Drivers in Food Systems. *Front. Sustain. Food Syst*, 2021. V. 5. P. 57-82.
4. Organic Agriculture and the Sustainable Development Goals. URL : https://www.eosta.com/sites/www.eosta.com/files/documenten/nm19_329_report_nm_lr.pdf
5. Органічне виробництво в Україні. URL : <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ed6463ce-f338-4ef0-a8a8-e778d3d0ffd1&title=OrganichneVirobnitstvoVUkraini>
6. Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970 : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. №1032. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1032-2020-%D0%BF#Text>
7. Bazaluk O., Yatsenko O., Zakharchuk O., Ovcharenko A., Khrystenko O., Nitsenko V. Dynamic development of the global organic food market and opportunities for Ukraine. *Sustainability*. 2020. V. 12 (17), P. 63-82.
8. Яценко О., Глобальна проблема продовольчої безпеки та перспективи органічного виробництва. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2018. №1. С. 331-342.
9. Kyryliuk I., Kyryliuk Y. Organizational and economic mechanism of organic livestock products production and consumption development in Ukraine. *Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky national university. Economic sciences*. 2021. №1. P. 74-89.
10. Baydas A., Yalman F., Bayat M. Consumer attitude towards organic food: determinants of healthy behavior. *Marketing and Management of Innovations*. 2021. Is. 1. P. 96-111/

11. Golijan J., Dimitrijević B. Global organic food market. *Acta Agriculturae Serbica*. 2018. №4. P. 125-140.
12. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України №2496-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>
13. The World Organic Agriculture Statistics and Emerging Trends 2021. URL : <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1150-organic-world-2021.pdf>
14. Organic food market in Europe - Statistics and Facts. URL : <https://www.statista.com/topics/3446/organic-food-market-in-europe/>
15. Organic share of total food sales in the United States from 2008 to 2019*. URL : <https://www.statista.com/statistics/244393/share-of-organic-sales-in-the-united-states/>
16. Organic Food Global Market Report 2021: COVID-19 Growth And Change To 2030. URL : https://www.reportlinker.com/p06151556/Organic-Food-Global-Market-Report-COVID-19-Growth-And-Change-To.html?utm_source=GNW
17. Global Organic Food Market Report (2021 to 2030) - Featuring General Mills, Cargill and Danone Among Others. URL : <https://www.globenewswire.com/news-release/2021/11/23/2339637/28124/en/Global-Organic-Food-Market-Report-2021-to-2030-Featuring-General-Mills-Cargill-and-Danone-Among-Others.html>
18. Органік в Україні. URL : <http://organic.com.ua/organic-v-ukraini/>
19. Ukraine strengthens its position in the international organic market. URL : <https://uaberries.com/en/news/ukraine-strengthens-its-position-in-the-international-organic-market>
20. Ministry is participating in the international trade fair for organic for BIOFACH ESPECIAL 2021. URL : <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=en-GB&id=04b8e6b3-8f9c-421a-83a7-a7c430f1d2d4&title=MinistryIsParticipatingInTheInternationalTradeFairForOrganicFoodBiofachEspecial2021>
21. Підтримка органічного виробництва в Україні: механізм 2021 року та нові перспективні напрямки. URL : <http://organic.com.ua/pidtrymka-organichnogo-vyrobnytstva-v-ukrayini-mehanizm-2021-roku-ta-novi-perspektyvni-napryamky/>
22. ТОП-5 виробників органічної продукції в Україні. URL : <https://agravery.com/uk/posts/show/top-5-virobnikiv-organichnoi-produktsii-v-ukraini>
23. Внутрішній та зовнішній ринки органічної продукції України 2020. URL : https://export.gov.ua/news/3410-vnutrishnii_ta_zovnishnii_rinki_organichnoi_produktsii_ukraini_2020

The aim of article is to research the state and trends of organic food products' production and consumption in the world and in Ukraine, to analyze the prospects for the orientation of domestic agribusiness in this area on international markets.

Methodology. Statistical data and information, received from databases of Euromonitor International, State Statistics Service of Ukraine, Ministry of Economy of Ukraine, International

Federation of Organic Agricultural Movement (IFOAM), Federation of Organic Movement of Ukraine and other sources, were used as a methodological basis. General scientific and special methods including information retrieval, its analysis and synthesis, comparison, isolation, generalization, resulting systematization of material were used.

Results. *Global level of organic products consumption shows that during 2019-2021 the share of these goods was about 1% of total food volume, in particular especially active its growing was in the EU and the US. It is associated with focusing on healthy nutrition, promoting ecological balance, biodiversity saving. Organic agricultural business is currently conducted in 187 countries, more than 72,3 million hectares and 3,1 million of farmers are involved in growing these products.*

Ukraine is characterized by a significant growing of organic products. The potential of its production and circulation, which employs about 600 market operators, of which more than 400 are agricultural producers, is rather high. The volume of used areas is more than 460 thousand hectares and is almost 1,16% of the world potential. According to the results of 2021, the volume of the Ukrainian organic products consumer market amounted to about 40,1 million USA dollars. The share of domestic products in it amounted about 68%. The main organic products produced in the country are milk, butter, meat, fruits and vegetables, meat, dairy, cereals, grains, flour, bakery, pasta, honey, oil, sugar, tea, coffee and articles made therefrom Most large manufacturers focus on exporting their products to global, including European, markets.

Practical significance. *The research results can be used by consumer organizations, domestic private enterprises working in the field of organic products, government agencies that determine policy and ensure the functioning of this field of industry.*

Keywords: *organic food products, production, consumption, trade, export.*

*Стаття рекомендована до друку доктором технічних наук,
професором КНТЕУ Сидоренко О.В.
Стаття надійшла в редакцію 27.01.2022 р.*